

บทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการสร้างคลังความรู้ เศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

Communication Role of the Community Leaders on Creation of Sufficiency Economy Knowledge in Padad District, Chiang Rai Province

เสาวนารถ เล็กเลอสินธุ์* และไกรลาส ลือชัย**

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวพรรณนา (Ethnography) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาที่พบว่าชุมชนในอำเภอป่าแดดมีผู้นำทั้งผู้นำทางการซึ่งมีบทบาทในฐานะผู้นำที่ได้รับอำนาจหน้าที่จากรัฐ และปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมตามโครงสร้างชุมชนดั้งเดิม ซึ่งล้วนได้สร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะของโครงการ กิจกรรม และข่าวสารที่ถ่ายทอดมายังชุมชน โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านผู้นำทางการซึ่งมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างชุมชน กับ สถาบันทางสังคมภายนอก โดยมีข้อสรุปในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้คือ ผู้นำชุมชนมีแหล่งที่มาของความรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากธนาคารเพื่อการเกษตรฯ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานระดับอำเภอ และสื่อมวลชน และการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นในชีวิตประจำวัน มีการให้ความหมายเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 2 ลักษณะ คือลักษณะเกษตรพอเพียง และลักษณะการใช้ชีวิตที่พอเพียง ส่วนบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนมีสองลักษณะ คือ การสื่อสารแบบทางการ และการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยจะมีการสื่อสารกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางการ และปราชญ์ชาวบ้าน มีกระบวนการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน โดยเป็นทั้งผู้รับสารที่มีคลังความรู้เดิมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่มาจากสื่อมวลชน และการรับรู้จากภาครัฐ และการพบปะแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น แล้วถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนโดยรับบทเป็นผู้ส่งสารที่มีทักษะการสื่อสารที่ดี ประกอบกับมีปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนทั้งปัจจัยภายในบุคคล และปัจจัยภายนอก เช่น โครงสร้างสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ อัตวิสัยร่วม

คำสำคัญ: บทบาทการสื่อสาร, ผู้นำชุมชน, คลังความรู้

Abstract

The objective of this study was to investigate the communication role of the community leaders on the creation of Sufficiency Economy Knowledge in Padad District Chiangrai Province. The methodology used consisted of qualitative research based on Ethnography with in-depth interviews. The research findings revealed that in Padad District there were different types of community leaders, including formal leaders assigned by the government and local philosophers who were cultural leaders

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ

according to the traditional communal structure. All contributed to the creation of Sufficiency Economy knowledge in terms of projects, and new as disseminated to the community especially the communication through the formal leaders whose role was to coordinate between the community and the external social institutions. The conclusion of the research according to its objective revealed that the community leaders derived the knowledge of Sufficiency Economy from the bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, local administrative organization, agencies at the district level. Mass media, as well as exchange with other people in their daily lives. Sufficiency Economy was defined in two terms namely self-immune agriculture and moderate lifestyle. The communication role of the community leaders was also divided into two types namely; formal communication and informal communication, both within and outside the community. The community leaders, whether formal leaders or local philosophers, set up the process of former knowledge on Sufficiency Economy from the mass media, the government, and discussions with other people. They then transferred the knowledge to the community, assuming the role of those who conveyed the knowledge with good communication skill. They were also supported by the success factors in creating the Sufficiency Economy knowledge in the community, including internal factors such as people and external factor such as social and cultural structures, lifestyle, economic situation, and common subjectivity.

Keywords: Communication Role, Community Leaders, Knowledge

บทนำ

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติได้มีความพยายามจากหลายฝ่ายในการวิเคราะห์ตีความ และ ทำความเข้าใจเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในส่วนของภาครัฐ และ นักวิชาการ รวมไปถึงการจัดตั้งคณะอนุกรรมการต่าง ๆ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ทุกภาคส่วนของสังคม อย่างไรก็ตาม การติดตามประเมินผล 3 ปีแรก (ปี 2550-2552) ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในส่วนของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ พบว่า การดำเนินงานช่วง 3 ปีแรกของแผนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีรัฐบาลมาบริหารประเทศถึง 4 ชุด ซึ่งทุกชุดได้น้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปจัดทำนโยบายและแถลงต่อรัฐสภา มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพอย่างกว้างขวางทุกภาคส่วน และขยายผลสู่สถาบันนอกประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติสนับสนุนให้ 166 ประเทศสมาชิกยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน แต่ยังมีอุปสรรคที่สำคัญคือประชาชนรับรู้แต่ขาดความเข้าใจถ่องแท้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะหลักความมีเหตุผลที่ไม่สามารถแยกแยะการประหยัดและความฟุ่มเฟือยออกจากกันได้ ขณะที่ภาคเอกชนพบว่าแม้จะน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เพิ่ม แต่การนำไปปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมีน้อยเนื่องจากภาครัฐยังไม่แน่ใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะนำมาใช้กับธุรกิจได้จริง และขาดความเข้าใจในการประยุกต์ใช้อย่างเป็นทางการรวมถึงการขาดเสถียรภาพทางการเมืองทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับนโยบายไม่ต่อเนื่อง (ทีมข่าวเศรษฐกิจหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2550)

คนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่ง แต่ความเข้าใจนั้นอาจมีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการศึกษาของแต่ละบุคคลนั่นเองนอกจากนั้นข้อวิพากษ์ประการหนึ่งที่ สมเกียรติ อ่อนวิมล กล่าวถึงการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้นั้น อาจเรียกว่าเป็นวิกฤตเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความไม่รู้ว่าจะนำปรัชญานี้ไปใช้ทำอะไร กลายเป็นว่าผู้นำชุมชน สังคม ใช้คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นข้ออ้างในการทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีรัฐบาลถือเป็นนโยบาย นักการเมืองใช้พูด เพื่อให้เกิด

ความรู้ลึกซึ้งที่ดีว่า ได้ตอบสนองพระราชดำรัส และ/หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เศรษฐกิจพอเพียง ถูกนำไปใช้เพื่อเป็นเครื่องมือให้กับตนเอง วิฤตคือ การไม่รู้วาคืออะไรอย่างแท้จริง ซึ่งความไม่เข้าใจนี้อาจเกิดจากการสับสนว่า เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่นั้นเป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้มีความเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการปฏิเสธอุตสาหกรรมแล้วกลับไปสู่เกษตรกรรม (อ้างถึงใน สุทธิภา วงศ์ยะลา, 2555)

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาในด้านการนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วนต่าง ๆ ยังคงเป็นที่ถกเถียง และเกิดการวิเคราะห์ตีความไปตามมุมมอง ความเข้าใจ ดังนั้นหากจะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปขับเคลื่อนสู่ชุมชนและประชาชนในชนบทซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษากระบวนการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการสร้างเสริมความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของสุประชาชน ทั้งนี้ เนื่องจากกรอบความคิด เป็นตัวกำหนด และคาดเดาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งหากพิจารณาถึงปัญหาในด้านกรอบความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และ การวิเคราะห์ตีความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งแม้แต่นักวิชาการ ที่ภูมิหลังทางความรู้และสังคมต่างกันยังเป็นปัญหาในข้อถกเถียงในวิถีการปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น จึงน่าสนใจว่า หากเป็นประชาชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งยังมีข้อจำกัดในเรื่องการศึกษา ดังเช่น ประชาชนกลุ่มอำเภอที่ห่างไกลความเจริญ ในจังหวัดที่เรียกได้ว่าชายแดนเหนือสุดของประเทศอย่างอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย มีการสร้างคลังความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนอย่างไร และสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการสร้างเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนในชุมชนอย่างไร ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญในการที่ต้องมีการศึกษาถึง การสื่อสาร การรับรู้ และความเข้าใจของประชาชน รวมถึงบทบาทการสร้างองค์ความรู้ของผู้นำชุมชนที่มีต่อการเสริมสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนและแนวทางนโยบายด้านเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาลเพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อใช้พัฒนาในโอกาสต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัย

ได้ทำการค้นคว้าวรรณกรรม และ ทบทวนเอกสาร รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตลอดจนนำมาใช้ในการวิเคราะห์ และ อภิปรายผลการศึกษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (1) ทฤษฎีการสื่อสาร (2) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน (3) แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ (4) แนวคิดการสร้างคลังความรู้ชุมชน

ทฤษฎีการสื่อสาร

เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) อ้างใน สุทธิภา วงศ์ยะลา ได้พัฒนาทฤษฎีที่ผู้ส่งจะส่งสารอย่างไร และผู้รับจะรับ แปลความหมาย และมีกรโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไร ทฤษฎี S M C R ประกอบด้วย

ผู้ส่ง (source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยความสามารถในการเข้ารหัสเนื้อหาข่าวสาร (encode) มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสานทศสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการถอดรหัสสาร (decode) เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ตามลักษณะของทฤษฎี S M C R นี้ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและรับที่จะทำการสื่อสารความหมายนั้นได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ได้แก่ (1) ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควรจะมี ความชำนาญในการส่งและการรับเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการเข้ารหัสสาร มีการพูดโดยใช้ภาษาพูด

ที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจนฟังง่ายมีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ท่วงทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะ น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้อง สละสลวยน่าอ่านเหล่านี้ เป็นต้น ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัสและมีทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่ง โดยมีทักษะการฟังที่ดึกฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมา รู้เรื่อง สามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้นได้ เป็นต้น (2) ทักษะคติ (Attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้ เพราะทัศนคติย่อมเกี่ยวข้องไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่าย แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ฟังมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดก็จะฟังแล้วไม่เห็นชอบด้วยและมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้นหรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกันท่วงทำนองหรือนำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าวไม่น่าฟังแต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่านหวานน่าฟัง เหล่านี้เป็นต้น (3) ระดับความรู้ (Knowledge Levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่แตกต่างกันย่อมจะต้องมีการปรับปรุงความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในเรื่องความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้เช่นไม่ใช่คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือถ้อยคำยาว ๆ สำนวนสลับซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น การที่หมอรักษาคนไข้แล้วพูดแต่คำศัพท์การแพทย์เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ย่อมทำให้คนไข้ไม่เข้าใจว่าตนเองเป็นโรคอะไรแน่หรือพัฒนาการจากส่วนกลางออกไปพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทเพื่อให้คำแนะนำทางด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์แก่ชาวบ้าน ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการโดยไม่อธิบายด้วยถ้อยคำภาษาง่าย ๆ หรือไม่ใช้ภาษาท้องถิ่นก็จะทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดได้ หรือในกรณีของการใช้ภาษามือของผู้พิการทางโสต ถ้าผู้รับไม่เคยได้เรียนภาษามือ มาก่อนทำให้ไม่เข้าใจและไม่สามารถสื่อสารกันได้เลยเหล่านี้เป็นต้น และ (4) ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio - Culture Systems) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึง

วัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความจริงเชิงประจักษ์ในชุมชนที่มีผู้นำชุมชนเป็นทั้งผู้รับสารที่เป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นผู้ส่งสาร ถ่ายทอดสารและองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่ชุมชนจะกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการสื่อสาร เช่น ไรทมนั้น การศึกษาทฤษฎีการสื่อสารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะใช้เป็นกรอบที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์และบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอป่าแดดในการศึกษานี้ได้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน

บทบาทและอำนาจหน้าที่ในเรื่องบทบาท (Role) และอำนาจหน้าที่ (Authority/Duty) เป็นเรื่องของการแสดงออกของบุคคล หรือการแสดงออกขององค์กร เนื่องด้วยบุคคล หรือองค์กรนั้น ๆ ได้ถือกำเนิดขึ้น หรือ มีการพัฒนาการ หรือได้รับการสถาปนาขึ้น โดยมีตำแหน่ง (Position/Status) แห่งที่อย่างหนึ่งอย่างใด ในโครงสร้างทางสังคม หรือในโครงสร้างขององค์กรปกครอง หรือในองค์กรการบริหารประเทศ เมื่อบุคคลหรือองค์กรได้รับการสถาปนาขึ้นแล้วนั้นกล่าวได้ว่า บุคคลหรือองค์กรนั้น มีตำแหน่ง (Position) และมีสถานภาพ (Status) หนึ่ง ๆ เกิดขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของการแสดงออก คือ มีการกระทำ (Action) ที่มีลักษณะของการแสดงบทบาท (Role) เป็นการทำหน้าที่ (Duty) และเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ (Authority) การแสดงบทบาทและอำนาจหน้าที่นั้น ในทางหนึ่ง จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับตำแหน่งและสถานภาพ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามโครงสร้างของสังคมและการเมือง ข้อพิจารณาในอีกทางหนึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะของการแสดงบทบาท และอำนาจหน้าที่ ซึ่งโดยหลักสำคัญ คือ การใช้อำนาจอย่างเป็นทางการ (Formal Power) ของบุคคล หรือขององค์กรหนึ่ง ๆ อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจของบุคคล หรือขององค์กรหนึ่ง ๆ นั้น จะมีส่วนของการใช้อำนาจที่ไม่เป็นทางการ (Informal Power) ปรากฏอยู่ด้วยเสมอ เหตุผลเพราะอำนาจนั้นมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) ซึ่งจะมีความ

ผันแปรไปตามสถานภาพของบุคคล หรือองค์กรที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วย ในอีกประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรของอำนาจ

(Power Resources) และวิธีการของการใช้อำนาจ (Means of Power) ซึ่งเปลี่ยนแปลงสภาพไปได้ตามกาลเวลาและตามโครงสร้างของสังคม เช่น ข้อมูลข่าวสาร วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น ในอดีตไม่ได้เป็นแหล่งที่มาของอำนาจมากนัก แต่ในสมัยปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญและช่วยให้บุคคลและองค์กรบางแห่งมีอำนาจที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านว่ามีการแสดงบทบาทใน 3 ลักษณะ คือ

(1) ประการที่หนึ่ง บทบาทและอำนาจหน้าที่ตามสถานะทางกฎหมาย คือการแสดงบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายแม่บทที่เกี่ยวข้องโดยตรงและบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกฎหมายกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการปฏิบัติภารกิจในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ ซึ่งต้องปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่เป็นสำคัญ

(2) ประการที่สอง บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะตัวแทนของรัฐ หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ โดยเฉพาะบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานราชการหรือองค์กรของรัฐอื่น ๆ ที่เข้าไปปฏิบัติงานในท้องที่ที่ตนรับผิดชอบหรืองานในลักษณะอื่น ๆ ที่ถูกหน่วยราชการร้องขอ

(3) ประการที่สาม บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชน หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชนที่ต้องดูแลสุขทุกข์ของลูกบ้านในความปลอดภัย การให้คำปรึกษาและการว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ตลอดจนการระดมความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนอกจากนั้น การศึกษาครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นว่า บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ถูกยอมรับและยึดถือในลักษณะที่ผูกติดอยู่กับภารกิจของรัฐเป็นสำคัญทงมีลักษณะคล้ายคลึงกับข้าราชการ หากแต่ในการปฏิบัติงานจริงจะเกี่ยวข้องกับบทบาทในฐานะ “ผู้เชื่อมประสาน” ระหว่างรัฐกับ

ประชาชนที่อยู่ในความดูแลเป็นสำคัญ นั้นย่อมหมายความว่า ความเป็นกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมิใช่หลักประกันที่จะทำให้เราสรุปอย่างเหมารวมได้ว่า

กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านนั้นมีลักษณะของความเป็นผู้นำชุมชนตามธรรมชาติอยู่ในพื้นที่ท้องถิ่นหากแต่สถานภาพของความเป็นผู้นำชุมชนและผู้ปกครองลูกบ้านจะอยู่ภายใต้กรอบของอำนาจรัฐและภารกิจหน้าที่ที่กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมีอยู่ตามกฎหมาย (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2542, น. 35-43)

เมื่อทำการศึกษาและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนแล้วจะสามารถใช้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ทางด้านมิติการสื่อสารของผู้นำชุมชนเพื่ออธิบายบทบาทในการสื่อสารของผู้นำชุมชนต่อการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนได้แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 ณ ศาลาดุสิดาลัยเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ความตอนหนึ่งว่า “การทำทฤษฎีใหม่นี้มิใช่ของง่าย ๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส และแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวางและแต่ละคนก็อยากได้ ให้ทางราชการอุดหนุนแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายนัก บางแห่งขาดแล้วไม่มีนี่ แม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันรั่ว หรือบางทีก็เป็นของที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย ฉะนั้นการที่ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรืออีกนัยหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ง่าย ต้องช่วยกันทำ”

เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกลักษณะและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นต่อนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสมภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในภาคเกษตรถือว่ามีความชัดเจนที่สุด เพราะมีข้อเสนอค่อนข้างเป็นรูปธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักการทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2544) ชั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย ชั้นที่สอง รวมพลังกันรูปแบบกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้าน

สวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม และขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทาง เศรษฐกิจให้หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาค ธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้าน เงินทุนการตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับ แบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบ ได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจาก การที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อ บริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อ เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยง เรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภค ยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความ ต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือ เพื่อมีรายได้ที่จะใช้ไปใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิต เองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นใน ระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้น ที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจาก ชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็น เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลัง กันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัว กันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกใน แต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐาน เป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้าง ประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่ เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตาม กำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชน โดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียง ในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริงความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎี ใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจ สร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัท ขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ในการ

สืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้เทคโนโลยี และบท เรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อัน ประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิต อย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่ง กันและกันได้ในที่สุด

ทฤษฎีใหม่ จึงเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระ รชาดำรินี้ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มีกประสบ ปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบ ต่อการทำการเกษตรให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยาก ลำบาก

เหตุที่นำแนวทฤษฎีใหม่มาใช้เป็นกรอบในการ ศึกษาครั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ศึกษาชุมชนอำเภอป่าแดดใน จังหวัดเชียงรายนั้น ประชาชนประกอบอาชีพในด้าน เกษตรเป็นหลัก การทำความเข้าใจกับแนวทฤษฎีใหม่จะ ทำให้สามารถนำไปวิเคราะห์การสร้างความจริงที่ในเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงของชาวอำเภอป่าแดดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดการสร้างคลังความรู้

ปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy – KBE) งานต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้ความรู้มาสร้างผลผลิตให้เกิดมูลค่าเพิ่มมากขึ้น การจัดการความรู้เป็นคำกว้าง ๆ ที่มีความหมาย ครอบคลุมเทคนิค กลไกต่าง ๆ มากมาย เพื่อสนับสนุน ให้การทำงานของแรงงานความรู้ (Knowledge Worker) มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นยุคโลกดังกล่าวได้แก่การรวบรวม ความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ที่ต่าง ๆ มารวมไว้ที่เดียวกัน การสร้างบรรยากาศให้คนคิดค้น เรียนรู้ สร้างความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น การจัดระเบียบความรู้ในเอกสาร และทำสมุดหน้า เหลืองรวบรวมรายชื่อผู้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุด คือการสร้างช่องทาง และเงื่อนไขให้คนเกิด การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เพื่อนำไปใช้พัฒนางาน ของตนให้สัมฤทธิ์ผล

การจัดการความรู้ (Knowledge management - KM) คือ การรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กร โดยพัฒนาระบบจาก

ข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดความรู้และปัญญา ในที่สุดการจัดการความรู้ประกอบไปด้วยชุดของการปฏิบัติงานที่ถูกใช้โดยองค์กรต่าง ๆ เพื่อที่จะระบุ สร้าง แสดง และกระจายความรู้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และการเรียนรู้ภายในองค์กร อันนำไปสู่การจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานและธุรกิจที่ดี องค์กรขนาดใหญ่โดยส่วนมากจะมีการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการจัดการองค์ความรู้ โดยมักจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือแผนกการจัดการทรัพยากรมนุษย์ รูปแบบการจัดการองค์ความรู้โดยปกติจะถูกจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและประสงค์ที่จะได้ผลลัพธ์เฉพาะด้าน เช่น เพื่อแบ่งปันภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือเพื่อเพิ่มระดับนวัตกรรมให้สูงขึ้นประเภทของความรู้

ความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge)

ความรู้ชัดแจ้งคือความรู้ที่เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงานหนังสือ ตำรา เว็บไซต์ และความรู้แฝงเร้น คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็ไม่สามารถถอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้แฝงเร้น อยู่ในคนทำงาน และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนได้พบกัน สร้างความไว้วางใจกัน และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกัน (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549)

ดังนั้นการที่จะสร้างคลังความรู้ได้นั้นจำเป็นต้องทำอย่างที่จะต้องทำความเข้าใจกระบวนการจัดการ ความรู้ แนวคิดการสร้างคลังความรู้สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างคลังความรู้ในชุมชนได้

เมื่อได้ทำการค้นคว้าผล และศึกษาแนวคิดทฤษฎีอย่างถ่องแท้แล้ว สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตที่ทำการวิจัยไว้ในพื้นที่อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย และได้เริ่มทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานของอำเภอและได้ทำการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น



ภาพที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนอำเภอป่าแดด



ภาพที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านโป่งสลี ต.โรงช้าง อ.ป่าแดด จ.เชียงราย

สรุปผลการวิจัย

ข้อสรุปที่ 1 : ผลการวิจัยบทบาทปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำทางการในการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

บทบาทหน้าที่ การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้นำทางการปกครองมีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนใน 4 ลักษณะ คือ (1) บทบาทของผู้นำตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับตามกฎหมาย (2) บทบาทของผู้เชื่อมประสานระหว่างประชาชนในชุมชน และสถาบันทางสังคมภายนอก (3) บทบาทในฐานะผู้แทนของชุมชน และ (4) บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นอยู่ และทุกข์สุขของสมาชิกในชุมชน ในขณะที่ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้พบว่าปราชญ์ประเมินตนเองว่า ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่เป็นมีบทบาทหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี ผู้วิจัยพบว่าแม้จะประเมินตนเองว่าไม่ได้มีบทบาทโดยตรงในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่ปราชญ์รุ่นใหม่มีบทบาทในการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่

เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวป่าแดด ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ (1) ความสนใจในการเปิดรับสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ (2) ลักษณะหน้าที่การงานทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม และการได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่หลากหลาย และ (3) การยอมรับและความเชื่อถือในด้านความรู้ความสามารถจากสมาชิกในชุมชน

คุณลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านมีอิทธิพลทางความคิดต่อสมาชิกในชุมชน ดังนั้นปราชญ์จึงมีบทบาทในการสร้างคลังความรู้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยปัจจัยทางด้านบทบาทหน้าที่ใน 4 ลักษณะ ดังนี้

- (1) บทบาทของการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน และผู้นำทางการปกครอง
- (2) บทบาทในฐานะสมาชิกในชุมชน สมาชิกในกลุ่มเครือญาติ และสายตระกูล
- (3) บทบาทในฐานะการทำงานทางด้านการศึกษา และวัฒนธรรมประเพณี
- (4) บทบาทการเป็นตัวอย่างในทางปฏิบัติตามแนววัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของแบบดั้งเดิมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งที่มาของความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างหลักอย่างผู้นำทางการปกครอง เกี่ยวกับที่มาของความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงหลายท่านได้ให้ข้อมูลที่ตรงกันถึงที่มาของความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ตรงกันว่า ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้นได้รับมาจากการเข้าอบรมและร่วมประชุมในโครงการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นและในฐานะผู้นำของชุมชนจึงมีโอกาสเข้าร่วมทั้งโครงการและกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งที่มาของความรู้จากสื่อมวลชนด้วย

จากข้อมูลแหล่งที่มาของความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากผู้นำทางการปกครอง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ในพื้นที่เพื่อศึกษาถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับที่มาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยพบว่า แหล่งความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้นำทางการปกครองได้รับมานั้นมีด้วยกัน 4 แหล่งที่สำคัญ ได้แก่ (1) ธนาการเพื่อการเกษตร และ สหกรณ์การเกษตร (2)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) หน่วยงานในสังกัดอำเภอ (4) สื่อมวลชน และ (5) การแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน

ในส่วนปราชญ์ชาวบ้านสำหรับปราชญ์ พบว่า แหล่งที่มาของความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นลักษณะของการเปิดรับสื่อมวลชนประจำวัน ประกอบกับการเข้าร่วมประชุมและเสวนาในด้านวัฒนธรรมประเพณีที่มีการเชื่อมโยงเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพบว่ามี 3 แหล่งที่มาสำคัญ ได้แก่ (1) สื่อมวลชน (2) การแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมประชุมและเสวนาในด้านวัฒนธรรมประเพณีของที่มีการเชื่อมโยงเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) การแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น ผลการศึกษาในส่วนนี้จะอธิบายถึงแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งจากผู้นำทางการปกครองปราชญ์ชาวบ้าน และบุคลากรของหน่วยงานนั้น ตลอดจนข้อมูลที่เป็นเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

(1) ธนาการเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร หน่วยงาน ธกส. เป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่ผู้นำทางการปกครองในอำเภอป่าแดดระบุตรงว่าเป็นหน่วยงานที่ได้เข้ามาดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

(2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรส่วนท้องถิ่นในที่นี้ ได้แก่ เทศบาลตำบลป่าแดด โรงช้าง สันมะค่าป่าแยะ และศรีโพธิ์เงิน แหล่งที่มาของความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำทางการปกครองเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ภายนอกชุมชน โดยเป็นลักษณะของการฝึกอบรมทั้งในและนอกชุมชน การเข้าร่วมประชุมและเสวนา รวมทั้งการนำข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปแจ้งให้กับประชาชนในชุมชนได้ทราบ การเปิดรับสื่อมวลชน และการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพบว่า มีแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญ 5 แหล่ง คือ (1) หน่วยงานจากธนาการเพื่อการเกษตรฯ (2) เทศบาลท้องถิ่น (3) หน่วยงานราชการในสังกัดอำเภอ (4) สื่อมวลชน และ (5) การแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวันทั้งในและนอกชุมชน

สำหรับปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า มีแหล่งที่มาของความรู้ที่สำคัญ 3 แหล่ง ได้แก่ (1) สื่อมวลชน ซึ่งเป็นลักษณะ

ของการเปิดรับสื่อมวลชนประจำวัน (2) การแลกเปลี่ยนกับผู้เข้าร่วมประชุมและเสวนาในด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) การแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน

การให้ความหมาย และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัย พบว่า ผู้นำทางการปกครองได้ให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียงใน 2 ลักษณะ คือ (1) การให้ความหมายโดยอธิบายถึงการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในด้านเกษตรซึ่งเป็นลักษณะเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ การปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค การทำเกษตรแบบผสมผสานโดยการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อปลูกข้าว พืชผักหลากหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์ และการผลิตและนำปุ๋ยหมักชีวภาพมาใช้ในการเกษตรเพื่อลดรายจ่าย ส่วนการให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียงในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความพออยู่พอกิน การประมาณตนเอง การพึ่งตนเอง ความประหยัด การออม และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น และ (2) การให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีที่มาจากความรู้และการตีความตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและประสบการณ์ของตนเอง ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีของแบบดั้งเดิม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม วิถีการทำมาหากิน และการดำรงชีพ ในด้านความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ประเมินตนเองว่าสามารถปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ ส่วนคนในชุมชนจะมีทั้งกลุ่มที่สามารถปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ หรือไม่ได้ปฏิบัติ

กลุ่มที่ 2 ประเมินตนเองว่าไม่สามารถปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ เนื่องจากยังยากจนและมีค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้ทำให้เป็นหนี้

สำหรับปราชญ์ชาวบ้านนั้นได้ให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตที่อยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของตนแบบดั้งเดิม โดยปราชญ์ “การวัดความรวยความจนนั้นไม่สำคัญเท่ากับการพิจารณาความพออยู่พอกิน คือ ครัวเรือนนั้นสามารถผลิตข้าวได้พอกินตลอดทั้งปีหรือไม่” สำหรับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปราชญ์เองเห็นว่าหากประพฤติ ปฏิบัติตามแนวทางที่บรรพบุรุษได้วางแนวทางมาแล้ว นั่นคือ การปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้พยายามเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามวัฒนธรรม

ประเพณีและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และประยุกต์เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์และสภาพแวดล้อมทางสังคม ส่วนคนในชุมชนมีทั้งส่วนที่ยังปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีได้ และ ส่วนที่ไม่สามารถปฏิบัติ เนื่องจากการลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของตน ประกอบกับปัญหาเรื่องที่ดิน และทุน ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเองไปด้วย

ในขณะเดียวการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่ทำให้คลั่งความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของบุคคล หรือ ในที่นี้ คือ ผู้นำทางการปกครอง และ ปราชญ์ชาวบ้านกลายเป็นความจริงเชิงวัตถุวิสัย หรือ คลั่งความรู้ทางสังคมที่จะถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในชุมชนนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) บทบาทและหน้าที่ (2) การยอมรับบทบาทของสมาชิกในชุมชน (3) คุณลักษณะส่วนบุคคล (4) อัตวิสัยร่วม (intersubjectivity) และ (5) การสื่อสารไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในชุมชน

ข้อสรุปที่ 2: กระบวนการสื่อสารของปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำทางการในการถ่ายทอดความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอป่าแดดพบว่า ผู้นำทางการมีกระบวนการสื่อสารใน 2 ลักษณะ คือ (1) การสื่อสารแบบเป็นทางการ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง โดยมีการกำหนดวันเวลา รูปแบบการสื่อสารไว้ล่วงหน้า การสื่อสารลักษณะนี้ได้แก่ การจัดประชุมและอบรมให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การประชุมหมู่บ้าน การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าว และบอร์ดข่าวสาร และ (2) การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ คือ การสื่อสารในชีวิตประจำวันซึ่งผู้นำทางการไม่ได้กำหนดเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารใด ๆ ไว้ เป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยการสื่อสารลักษณะนี้ ได้แก่ การสนทนาในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนการให้คำปรึกษากับลูกบ้านเป็นกลุ่มและรายบุคคล รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับชุมชน รวมถึงการทำการประเพณี สาธิตเกษตรพอเพียง

สำหรับกระบวนการสื่อสารของปราชญ์ถ่ายทอดความจริงเชิงวัตถุวิสัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ (1) กระบวนการสื่อสารภายในชุมชน โดยใช้รูปแบบการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการซึ่งเป็นการสื่อสารในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ทั้งกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารแบบ

กลุ่มภายในเครือข่ายเป็นหลัก รวมทั้งการใช้สื่อตัวอย่าง คือ การประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และ การสร้างเครือข่ายของครัวเรือนที่สนใจปฏิบัติตามในเครือข่าย และสายตระกูลของตนเองก่อน ซึ่งประชาชนชาวบ้านเชื่อว่า กระบวนการสื่อสารในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ดีที่สุดสำหรับเขา คือ การเป็นแบบอย่างกับผู้อื่น และ (2) กระบวนการสื่อสารภายนอกชุมชน คือ การสื่อสารในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการบรรยายในการประชุม และงานเสวนาต่าง ๆ เพื่ออธิบายและถ่ายทอดให้เห็นถึงความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการสื่อสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และ สื่อมวลชน

ทฤษฎีคลังความรู้ชุมชนอธิบายให้เห็นว่า คลังความรู้ของบุคคลนั้นสามารถดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงได้ด้วยปัจจัยที่สำคัญ คือ กระบวนการสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนทางความหมายซึ่งกันและกัน โดยการสื่อสารและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันกับผู้ที่อยู่ในโลกทางสังคมแบบเดียวกัน จะทำให้คลังความรู้เดิมในด้านนั้น ๆ ของบุคคลดำรงอยู่ได้ แต่เมื่อใดก็ตามที่การสับเปลี่ยนโลกทางสังคม หรือลักษณะสังคมเฉพาะที่บุคคลดำรงอยู่ เช่น ชาวบ้านที่ย้ายถิ่นฐานไปทำงาน หรือไปเรียนต่างถิ่น การได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการมีประสบการณ์ใหม่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบจินตนาการและคลังความรู้เดิมของบุคคลนั้น ๆ

ผลการวิจัยครั้งนี้แม้จะเป็นกรณีศึกษาของชุมชนหนึ่ง แต่ผู้วิจัยเห็นว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะสามารถทำให้เกิดเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น โดย

เฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางด้านความคิด หรือคลังความรู้ของบุคคล ตลอดจนกระบวนการสร้างความจริงเชิงวิวัตวิสัยวิสัยในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ สร้างขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาชุมชนตัวอย่างในด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าได้มีการศึกษาจนสามารถค้นพบคุณลักษณะและปัจจัยที่ประสบความสำเร็จในหลายชุมชนแล้ว ในขณะที่ชุมชนโดยเฉพาะในชนบทจำนวนมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีจำนวนมากว่าชุมชนที่เป็นตัวอย่างความสำเร็จ

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งทำความเข้าใจชุมชนที่ยังเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกับในหลายชุมชนชนบทของไทย ฉะนั้น ข้อค้นพบจากผลการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจกับสภาพปัญหา และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย และในทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทในแต่ละชุมชนต่อไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสื่อสาร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน และบุคคล ดังข้อเสนอที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในส่วนต่อไปทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎี และการนำไปประยุกต์ใช้ทางปฏิบัติ โดยจำแนกเป็นมิติต่าง ๆ ในการศึกษาทั้ง มิติทางด้านการเมืองการปกครอง มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และมิติทางด้านการศึกษาซึ่งเป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). *องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: รัตนไตร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). ปริทัศน์พจนมยงค์กับการปกครองท้องถิ่นไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*, 25(1), 35-43.
- สุทธิภา วงศ์ยะลา. (2555). *การสื่อสารเพื่อสร้างกรอบจินตนาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน: กรณีศึกษาบทบาทชาวบ้านและผู้นำทางการปกครองในชุมชนอาข่า จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ออนไลน์

- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2544). ทรศณะและประสบการณ์บริหารโครงการ. *ยุทธศาสตร์การพัฒนา*, 1(1), 25-39.ออนไลน์
- ทีมข่าวเศรษฐกิจหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2550). *ทัศนคติของประชาชนต่อเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชน 18 จังหวัด*. เข้าถึงได้จาก <http://elib.fda.moph.go.th/library/default.asp?page2=subdetail&id=7610>